

*Napját látom, mikkel már újra harcot
Nem kezdek. S csak állok: mint durva vésznék
Kis csöndjén hajótört, kit, uszva, részeg
Szájjal szív már a mély — s alélva-veszve:
Egy hangot hall, s mosolyg. Száz torka-tátott
Bajt így győz, s egy reménytelen világot
A rádemplékezés egy röpke perce!*

É H S É G É S S Z E R E L E M

Irta: NEUFELD BÉLA

Van-e valamely párhuzamosság, összefüggés, kölcsönhatás a kettő között? Erre kívánunk itt vázlatosan felelni.

Már a mítosz is istennőket teremt a szerelem és az éhség egyetemes életnyilvánulásainak. *Eros* és *Ananke* a szerelem és a táplálkozás istennői. Éhség és szerelem számunkra is a schilleri fogalmazásban valósul meg, mint ama két alapvető életnyilvánulás, mely a schilleri elgondolásban a világ üzemét fenntartja. Mert valójában az éhség ösztönének kielégítése az egyén fennmaradását biztosítja, miként a nemi ösztön követése a faj fennmaradását szolgálja. Teológiai-metafizikai szemlélet az éhség és a nemi ösztön elsődleges ösztönzéseit az ön- és fajfenntartás jelenségeivel azonosítja. Ez a felfogás tehát azt állítja, hogy azért szeretkezünk, hogy utódokat hozzunk létre, azért táplálkozunk, hogy életünket fenntartsuk. Ez *látszatra* megvesztegetően hat, de az ok-okozat összefüggésében a felületen mozog. Tény, hogy pl. a fajfenntartásnak a nemi ösztön kielégítése az eszköze, de az egyén nem a fajfenntartás szükségéből követi ösztönét, melyet akkor is követ, amidőn ugyanakkor annak következményeit, a fogantatást, megelőzni kívánja, hanem elemi erejű szervezeti szükségéből. Ugyanígy, nem azért táplálkozunk, mert az egyéni fennmaradás előfeltételét látjuk benne, hanem hasonlóan elsődleges, parancsoló szükségéből. Mert éhség és nemi ösztön, mint elsődleges, dinamikus erők, természetükben mélyen azonosak s kielégülésre törekvő feszültségükkel az egyént cselekvő magatartásra kényszerítik. Valami ellenállhatatlan ösztönzés feszül mindkettőjükben, féktelen erejű törekvés („Drang“), mely nem nyugszik addig, míg kielégülést nem talál. Ez az elemi jelenség a természet világában egyetemes érvényű, s az ember társadalmára is érvényes. Az állatok, akár csak az ember, az éhség érzetére motorikusan fogékonyak. Állatok vándorlásra kelnek, s meg nem állnak, míg élelemre nem találnak. Nincs másként az emberrel se. Az emberiség kezdetleges korszakaiban az emberhordák vándorlásait az éhség korbácsa hajtotta, de később is, viszonylagosan fejlettebb társadalmi fokon, a történelem ismeri még a népvándorlásokat, melyeknek elsődlegesen éhségmotivuma volt. A civilizálódott társadalmakban a közösség javakkal való ellátása feleslegessé teszi a vándorlást, de bizonyos elemi katasztrófák alkalmával megfigyelhető az éhség, mint vándor-motivum feléledése. Elég emlékeztetni az ukrainai éhségkatasztrófára — a szárazság következtében — a 20-as évek elején, avagy az indiai és kínai roppant tömegvándorlásokra elemi éhségkatasztrófák nyomán. Ebben az éhségparancsolta vándorlásban valami elsődleges élettani nyilvánulást vagyunk hajlandók látni.

Az embernél természetszerűleg az intelligenciának az ösztönre ojtó-

dott másodlagos készségei is belejátszanak a vándorlás motivumába, az éhező ember tudatos megfontolással indul vándorlására, abban az átértelmezésben, hogy valahol élelemre bukkan. Ezt napjainkban is észlelhetjük az elhatalmasodó tömeges koldulások tünetében. De ennél kétségtelenül mélyebben ható élettani jelenséget látunk az éhségvándorlások tényében, mely mindenütt, az egysejtű szervezetektől föl a legmagasabb fejlettségű egyedekig, mindenütt elemi erővel mozgósít. Általában azt kell mondanunk, hogy elemi katasztrófák felszínre vetik az intellektuálizálódott embernél is az ősi, kezdetleges élettani reflexeket, magatartásokat, amint ezt a különböző elemi csapások, földrengések, árvizek, közlekedési szerencsétlenségek, stb. alkalmával megfigyelhetjük. Az éhségvándorlás lényege mélyen élettani jelenség, akárcsak az a motorikus nyugtalanság, amelyet az éhes csecsemő mutat szopatás vagy a vadállatok etetés előtt. Egyedül az ember képes fölébe kerekedni az éhség démonának. Vannak lelki állapotok, melyek erőt vesznek az éhségösztönzés élettani kényszerén is. Nem szólunk az éhségművészek foglalkozásszerű típusáról, akik azért éheznek, hogy jóllakhassanak, sem a melankóliás lelkibeteg éhségstrájkjáról, ahol kényszermotivumok nyugtalanítják az egyén magatartását, hanem azokra a mártírokra, szentekre vagy megszállottakra gondolunk, akik egy eszmével való azonulásban, egy cél önfeláldozó, önmegfelelő követésében nemcsak lemondani képesek az éhség csillapításáról, hanem azt már nem is eszmélik. Ilyen példákat ismer az emberiség történelme, nemcsak a múltban, hanem kortársi napjainkban is. Természetesen ennek a magatartásnak végső, világos öntudattal vállalt következménye — a halál. Az egyéni halál az egyén feletti eszme, a cél magasabb érdekében. De nem kell éppen szentnek vagy politikai mártírnak lenni, hogy az ember saját bőrén érezze a lelki indulatok éhségérzetet megmáskító, módosító hatását. Hétköznapi észlelet, hogy bosszúság vagy akár öröm is, időegesen elfojtja az éhséget. Ezt a jelenséget egyébként már az állatvilágban is tapasztalhatjuk, s a mártírúrnak egy sajátos nemét a kutyák körében, melyek elvesztett gazdájuk utáni bánatukban éhségállalal kimulnak. Az éhség elsődleges ösztöne tehát az embernél módosul a lelki élmények behatására. Sajátságosan, éppen a nemi ösztön kielégítetlensége hat vissza a legszembetűnőbbben az éhségérzetet jelentkezésére. És ez a jelenség szintén ősi élettani érvényűség benyomását teszi. Egy angol kutató, *Parker* leírja, hogy az állatoknál a nemi ösztön az éhségérzetet hónapokig is elnyomhatja. A himfőka pl. három hónapon keresztül nem vesz fel táplálékot, a párzás egész ideje folyamán. Ami annál feltűnőbb, mivel egyébként a táplálék rendelkezésére áll. Ez idő alatt a legnagyobb nemi izgatottság állapotában él, s midőn a párzás időszaka véget ér, a himfőka csont és bőrig le van soványodva. Ez a természeti jelenség kiterjed az emberre is. Szerelmi éhség gyakran lefojtja az éhségérzetét. A gyermekeknek a pubertás éveiben oly szembetűnő étvágytalansága kétségtelenül a nemi ösztön előtérbenyomulására vezethető vissza. Mindennapos orvos-lélektani észlelet, hogy a nemi éhség az éhségérzet rovására hat, s a nemi jóllakottság az éhségérzetet is újból felkelti. Primitív népeknél nem hiába látják el a mászártszakára a feleket élelemmel, mert ahogy a kielégítetlen nemi vágy lefojtja az éhségérzetet, úgy a kielégítettség aktiválja. Minden táplálkozási zavar mögött — amennyiben megállapítottan nem szervi eredetű — joggal kutathatjuk a szexuális-libidínózus erők játékát. A gyomor és bélfunkciók maguk is, túl az éhségérzet eredendő adottságán, mint a táplálkozási folyamat szervei, alá vannak vetve az egyéni szexuális élet változatainak. Minden u. n. funkcionális gyomor és bélzavar mögött fel-

belhető a libidóháztartás egyensúlyi zavara. *Steckel* a példák tömegével (*Nervöse Angstzustände und ihre Behandlung*) ábrázolja a mondott összefüggést. Több, mint jelképes az a költői kifejezés is, hogy „emésztő“ szerelem... A pszichopatológia ismer eseteiket, amidőn a nemi kielégülésében lefojtott egyén tényleg testileg is leromlik, éppen a táplálkozási funkciók zavara következtében.

Éhség és szerelem a lét két leghatalmasabb motorja, de sajátságosan csak éppen az emberlét pályájának kezdetén alkotnak harmónikus egységet: a csecsemőnél. Itt a táplálékfelvétel, Freud tanítása szerint, egyben erogén funkció is, s ezért beszélnek a pszichoanalitikusok „alimentáris (táplálkozási) orgazmusról“ (gyönyörről). A csecsemőnél az éhségérzet, mint ősi, vitális vágy kielégítése teljesen egybeforr a kezdetleges infantil erogéinitás megvalósulásával. És éppen a pszichoanalízis gazdagította tudásunkat rendkívüli érdekű megismerésekkel, rámutatva főleg a melankóliánál, s általában a depresszív lelki állapotoknál jelentkező tüneteknek a száji (ovális) libidószerkezetekkel való belső összefüggéseire. A búskomorság, s általában a kedélyi nyomottságok előterében mindig a táplálkozás zavarai, pontosabban a táplálékfelvétel elhárítása áll, amelyet gyakran kísérnek infantil magatartások, mint pl. az u. n. „Lutschen“ (ujjszopás), amely itt ismét libidinózus jellegű. A beteg képzeletvilágát bizonyos személyek kannibalisztikus bekebelezési vágyai töltik be; s e tünetek genetikus összefüggésükben a táplálkozási orgazmus ősi, csecsemőkorban jellegző szakaszának túl nem fejlődött, neurotikus elfajulásaira mutatnak. Nem kevésbé érdekes ezeknek a száji-erotikus szerkezeteknek egy másik változata, ahol az eredeti vágytörökvések átszellemesedtek, s ahol az evés funkciója, mint gyönyörérzet, mint kéjes élmény szerez el az egyén életében. De ezek a távoli, bonyolult elágazások messzire vinnének. Amint mondtuk, csupán a csecsemőnél oszthatatlan funkcionális egység a két alapvető élet-sark: az éhség és a szerelem kielégítése. A felnőtté érett egyénnél különválnak, s csupán bizonyos kivételes szexuális szerkezetek esetében mutatkoznak meg eredendő egységük torz változataiban. De az u. n. egészségesnél is megmaradnak bizonyos párhuzamosságok, kölcsönhatások, amiket részben már érintettünk.

Igen érdekes, s a mai tömegmunkanélküliség korszakában szinte kísérletszerűen ellenőrizhető a munkanélküli egyén nemi életének reaktív magatartása. Naiv logikával feltételezhetnők, hogy az idejével tétlenül rendelkező egyén több energiát fordít nemi funkciói kielégítésére. Sajátságosan másként van. Vizsgálódásaim előben a tekintetben szabályszerűen azt mutatják, hogy a gazdasági létében bizonytalan, megrendült egyén nemi funkciójában is lefokozódik. Pontosabban: az egyén gazdasági, egzisztenciális bizonytalansága lecsökkenti libidóját. Mivel nem egyes, elszigetelt jelenségből általánosítunk, szabad talán megfogalmaznunk a tételt, hogy *a gazdasági lét háztartási zavarai visszahatnak az egyén libidó-háztartásának egyensúlyára, lefokozó negatív előjellel.*

Minthogy a tételt megfordítva azt is állítjuk, hogy az egyén elsődleges libidózavarai kihatnak egzisztenciális magatartásaira, hogy gátlást, lefokozást jelentenek munkateljesítményeiben és gazdasági érvényesülésében. Magasabb vetületeiben a kifejezett összefüggés az éhség és szerelem eredendő kölcsönhatására vall, s meggyőzően ábrázolja, hogy bár a két alapvető életfunkciója elkülönül a fejlődés során, funkcionális egységét a mályekben megőrzi, s egyik zavara a másik szférájában is zavarokat idéz elő. Teljes szexuális egyensúlyi állapot, s teljes gazdasági ellátottság az a ritka, harmónikus teljesség, amely a teljes egészség előfel-

tétele. Ez az eszményi állapot kivételesen lelhető fel. Freud a tömegek szexuális nyomoráról írt s mások viszont a tömegek anyagi nyomoráról. Látszólag távoli körei az emberi létnek, de valójában szomszédos tartományok. A költő megsejtése talál: „Hunger und Liebe, die das Getriebe der Welt zusammenhält“. Mély élettani igazság van ebben. Éhség és szerelem, amelyek a csecsemő bölcsőjénél egybefonódva állanak, bár pályájukon később elkülönülnek, a titkos mélyekben továbbra is funkcionális egységet tartanak. Egészségesnél, betegnél egyaránt fellelhető szembeötlő vagy álcázott változatokban az eredendő kölcsönhatás. De az élettani ősadottságokra ráoptózik a társadalmi felépítmény. Az ember harca a kenyérért és a szerelemért a társadalomban bizonyos normák között megy végbe. Kezdetleges társadalmakban a táplálékmegszerzés közösségi funkció, melyet együttműködően biztosít magának a közület. A nemi élet hasonlóan gátlástalanul valósul meg, s ahogy *Malinovsky* leírja, ezek a primitívek nem ismerik a civilizált ember szexuális életének nyavalyáit: a perverziót és a neurózisokat. Freud maga mondja, hogy ez a művelődésért fizetett ár, s hozzáfűzi, hogy súlyos ár. *De a művelődés sem elvont emberi képlet, s a művelődés normái változnak a társadalom alapberendezésével.* Elképpen elméletileg elképzelhető egy olyan művelődés-környezet is, ahol a szexuális elfojtások mai rendje megszűnnék. Tény az, hogy a civilizáció emberre harcot folytat a társadalom keretén belül a kenyérért és a szerelemért. Ez a harc nem az emberközösség összefogása a természet uralására, hanem az ember harca az ember ellen, embercsoportok, vagy társadalmak egymásközti küzdelem. *Igy a szociológiai tényező megmásítja az ősi élettani erők érvényét, s ami eredetben a lét összefogó ötvözete, — éhség és szerelem, — a fejlődés mai fokán széteséssel fenyegeti az emberiség mai társadalmi létét.* A kenyérért való küzdelem mai formája kérdésessé vált. A technika magas fejlettsége, az emberi termelő tevékenység fokozódása a mai adottságban az ellátottság helyett ellátatlanságba csapott át, s amíg a világ rendszeres gondtal pusztítja el a javakat, hogy egyik része profitáljon, addig a másik rész nélkülöz és éhez. A társadalom szerkezeti elmentmondása ebben az őrtölt paradoxonban csucosodik ki. Az éhség állapota széteséssel fenyegeti a társadalom rendjét, de ugyanakkor a dialektikus fejlődés erejénél fogva egy új társadalmi létforma felé hajtja, mely magasabb fokon kielégítve mindenki éhségét, a világ üzemét tényleg egybetartja. Akárcsak a szerelem is, mely ma gátlások, eltogultságok és előítéletek korlátaiba ütközik, s melynek pályáját neurózisok és perverziók, gyilkosságok és öngyilkosságok jelzik. Társadalmi létünk mai síkján sem egyik, sem másik, nem a lét összefogó ereje. Szétvető erők, melyek rombolva idővel új világot formálnak ki. Ha az emberlét kezdetén, a csecsemőkorban, az éhség és szerelem harmónikus egységét ismertük meg, úgy az is bizonyos, hogy a két alapvető funkció ismét találkozni fog egy magasabb, a funkcionális egységben, amikor is valóban a világ üzemét fogják össze egy megújult társadalmi lét alapján, mely az éhség és szerelem gondját, a mai értelemben, többé nem ismeri.